

6. Evropský systém jednotných statistik sociální ochrany (ESSPROS)

Evropský systém jednotných statistik sociální ochrany (The European System of integrated Social PROtection Statistics – ESSPROS) byl určen Eurostatem v souladu s nařízením Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 458/2007 ze dne 25. dubna 2007, o Evropském systému jednotné statistiky sociální ochrany (ESSPROS), jako specifický nástroj vzájemně srovnatelného statistického sledování sociální ochrany v členských státech EU. Pro využití tohoto systému v ČR byla v roce 2000 na základě dohody mezi ČSÚ a MPSV ustavena meziresortní pracovní skupina pod gescí MPSV, která řeší jeho zavádění v podmínkách ČR. ESSPROS se člení na Základní systém odpovídající standardním informacím o příjmech a výdajích v oblasti sociální ochrany a moduly poskytující doplňkové statistické informace. Veškeré transakce, které spadají do rámce ESSPROS, by měly být účetně podchyceny. V případech, kdy není účetnictví v potřebné míře k dispozici, je možné využít údajů ze statistických a jiných administrativních zdrojů, výjimečně i odborných odhadů.

V základním systému ESSPROS je sociální ochrana definována jako souhrn intervencí ze strany veřejných nebo soukromých institucí, jejichž cílem je ulehčit domácnostem a jednotlivcům zátěž vyplývající z předem určených rizik a potřeb, pokud tak nečiní jiná souběžná reciproční nebo individuální úmluva. Seznam rizik a potřeb, které jsou považovány za funkce sociální ochrany, je stanoven následovně:

nemoc/zdravotní péče – peněžní podpora vyplácená v souvislosti s tělesnou nebo duševní nemocí, kromě invalidity; zdravotní péče zaměřená na udržení nebo zlepšení zdravotního stavu osob v systému sociální ochrany bez ohledu na původ nemoci;

invalidita – peněžní nebo naturální podpora (kromě zdravotní péče), jejímž důvodem je nemožnost tělesně nebo duševně postižených osob vykonávat ekonomickou nebo sociální činnost;

stáří – peněžní nebo naturální podpora (kromě zdravotní péče) v souvislosti se stářím;

pozůstalí – peněžní nebo naturální podpora v souvislosti s úmrtím člena rodiny;

rodina/děti – peněžní nebo naturální podpora (kromě zdravotní péče) při výdajích spojených s těhotenstvím, narozením a adopcí dítěte, výchovou dětí a péčí o ostatní členy rodiny;

nezaměstnanost – peněžní nebo naturální podpora v souvislosti s nezaměstnaností;

bydlení – pomoc poskytovaná na náklady spojené s bydlením;

sociální vyloučení jinde neklasifikované – peněžní nebo naturální podpora (kromě zdravotní péče) konkrétně určená k odstranění nebo zmírnění sociálního vyloučení, pokud není poskytována v rámci některé z ostatních funkcí sociální ochrany.

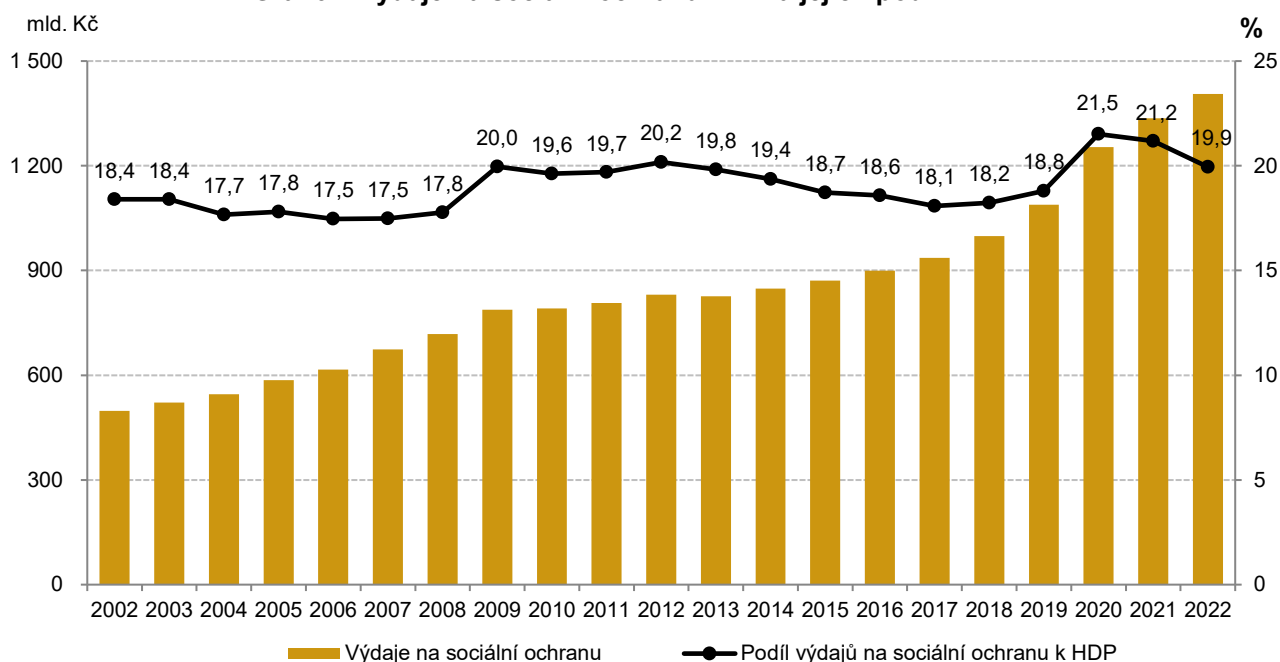
Základní systém řeší sociální ochranu poskytovanou ve formě plateb, náhrad a přímo poskytovaného zboží a služeb domácnostem a jednotlivcům. Metodika výpočtu výdajů na sociální ochranu podle systému ESSPROS je odlišná od metodiky používané k vyjádření výdajů na dávky sociálního zabezpečení používané v ostatních kapitolách této publikace.

Výdaje na sociální ochranu podle základního systému ESSPROS v roce 2022

Vzhledem k tomu, že do výpočtu výdajů na sociální ochranu podle systému ESSPROS jsou zahrnuty údaje z mnoha datových zdrojů, jsou informace za mezinárodní srovnání dostupné s dvouletým zpožděním.

Vývoj výdajů na sociální ochranu v Česku má dlouhodobě rostoucí tendenci. V roce 2022 dosáhly tyto výdaje hodnoty 1 405,9 mld. Kč (včetně administrativních nákladů), což byl oproti předchozímu roku nárůst o 70 mld. Kč. Jejich podíl na hrubém domácím produktu¹ (HDP) od roku 2012, kdy dosáhl 20,2 %, klesal až do roku 2017 a dále opět mírně rostl. V roce 2020 vzhledem k výraznému nárůstu výdajů na sociální ochranu a poklesu HDP v souvislosti s pandemií Covid-19 dosahovaly výdaje na sociální ochranu podle systému ESSPROS 21,5 % HDP. Od roku 2021 tento podílový ukazatel opět klesá, stále se ale nevrátil na „předcovidovou“ úroveň. Výdaje na sociální ochranu v Česku v roce 2022 představovaly 19,9 % HDP.

Graf 6.1 Výdaje na sociální ochranu v ČR a jejich podíl k HDP

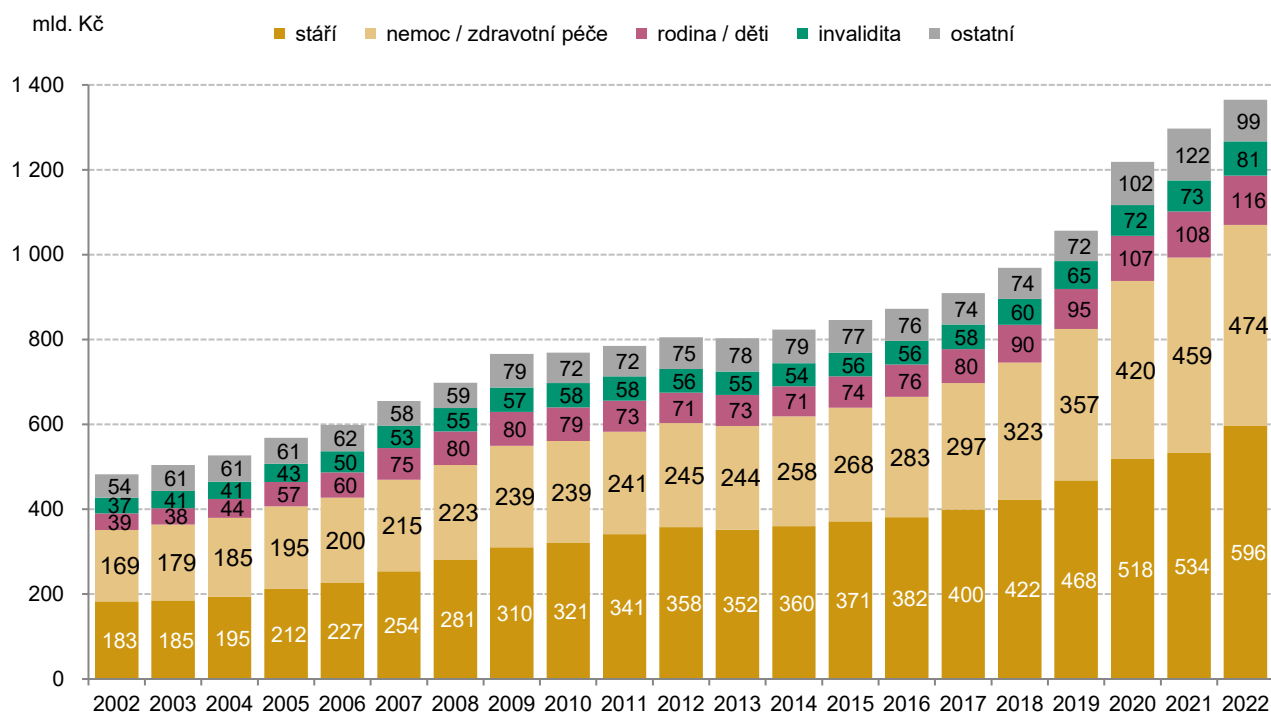


Pozn.: Výdaje na sociální ochranu včetně administrativních nákladů.
Zdroj dat: MPSV

V rámci výdajů České republiky na sociální ochranu jsou nejvyšší částky v členění základního systému ESSPROS vypláceny na funkci sociální ochrany **stáří**, která v roce 2022 tvořila 44 % výdajů (596 mld. Kč). Druhou výdajově nejvýznamnější funkcí sociální ochrany je **nemoc/zdravotní péče**, na níž bylo spotřebováno 35 % (474 mld. Kč) celkových výdajů. Řádově nižší jsou hodnoty výdajů na funkce **rodina/děti** nebo **invalidita**, které představují 8 %, respektive 6 % výdajů na sociální ochranu.

¹ V roce 2024 došlo k revizi HDP, což se projevilo i v těchto přepočtech. Více k revizi naleznete zde: <https://csu.gov.cz/produkty/mimoradna-revize-narodnich-uctu>

Graf 6.2 Výdaje na sociální ochranu v ČR podle základního systému ESSPROS



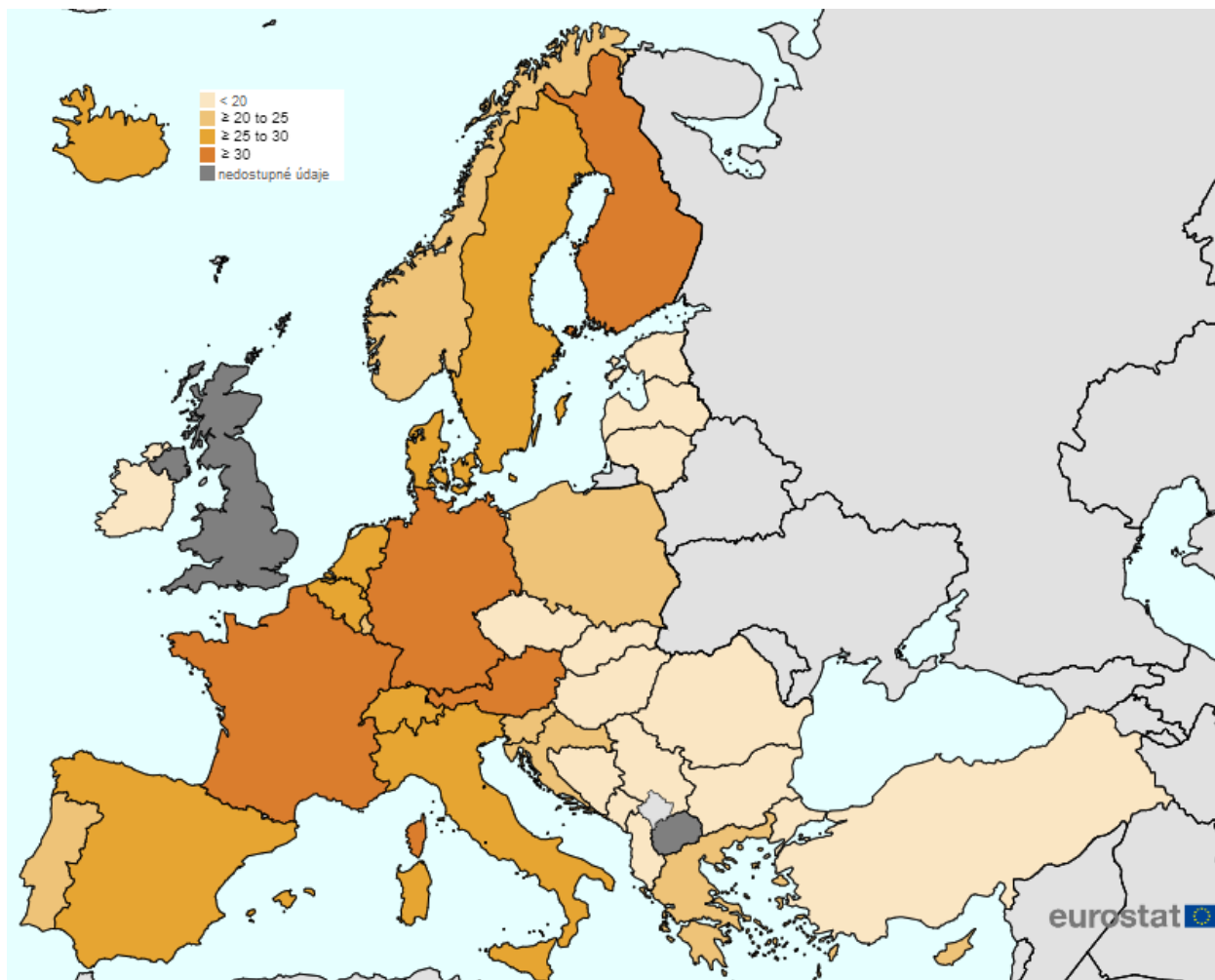
Pozn.: Výdaje nezahrnují administrativní náklady
Zdroj dat: MPSV

Mezinárodní srovnání výdajů na sociální ochranu podle základního systému ESSPROS v roce 2022

Podíl výdajů na sociální ochranu v přepočtu na HDP dané země se v jednotlivých zemích Evropské unie značně liší. Nejnižší podíl na HDP v rámci zemí EU, méně než 20 %, vydávaly v roce 2022 Irsko, Malta, Rumunsko, Maďarsko, Bulharsko, Slovensko, všechny tři pobaltské země a s podílem 19,9 % také Česko. Mezi 20 % a 24,9 % HDP tvořily výdaje na sociální ochranu v Chorvatsku, Polsku, Portugalsku, Lucembursku, Slovinsku, Řecku a na Kypru. Španělsko, Nizozemsko, Švédsko, Dánsko, Belgie a Itálie vydávaly na sociální ochranu částky v hodnotě 25 až 29,9 % HDP. Výdaje na sociální ochranu odpovídající 30 % HDP a více byly v roce 2022 evidovány v Německu, Finsku, Rakousku a Francii. Nejvyšší výdaje na sociální ochranu, 34 % HDP, vydala Francie.

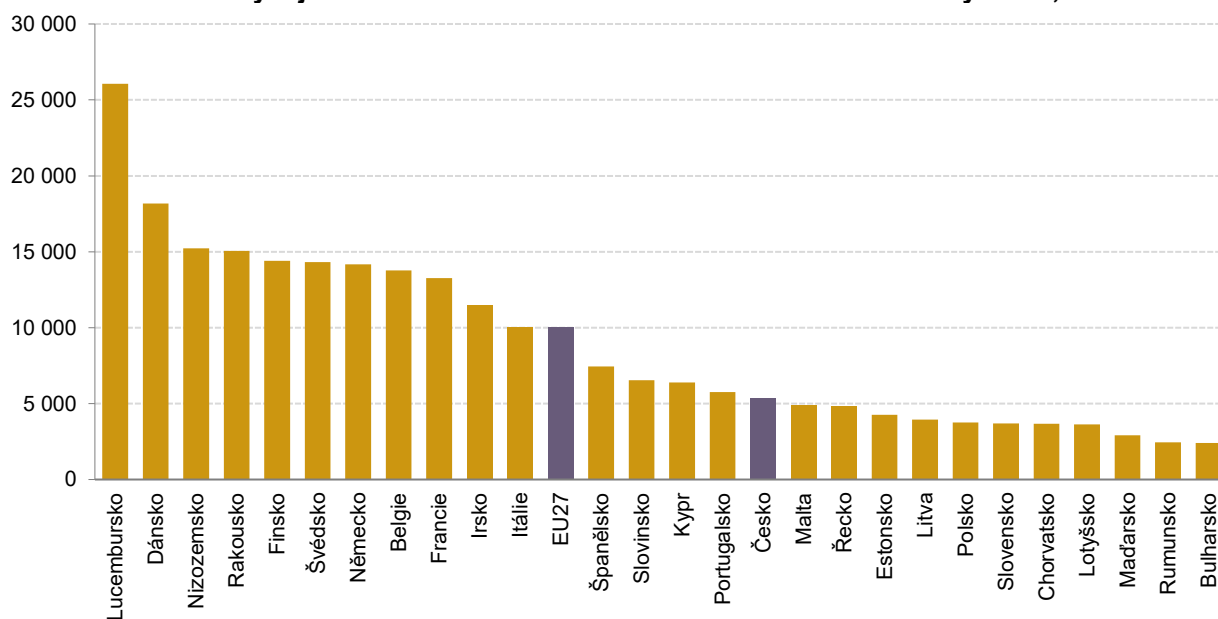
Téměř 5 400 euro na jednoho obyvatele vydala v roce 2022 Česká republika na sociální ochranu, téměř dvakrát méně než byly průměrné výdaje v Evropské unii (EU 27). Podobný objem výdajů v přepočtu na jednoho obyvatele jako v Česku, byl na sociální ochranu vynakládán v Řecku, Portugalsku a na Maltě. O polovinu více než průměrné výdaje EU 27 vydalo v roce 2022 Rakousko, Nizozemsko a Dánsko a více než dvojnásobné Lucembursko. Naopak méně než třetinu průměrných výdajů v EU 27 vynaložilo na sociální ochranu v témže roce v přepočtu na jednoho obyvatele Bulharsko, Rumunsko a Maďarsko.

Obr 6.1 Podíl výdajů na sociální ochranu k HDP ve vybraných evropských zemích (v %), 2022



Zdroj dat: Eurostat: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/social-protection/database> údaje k 7. 11. 2023

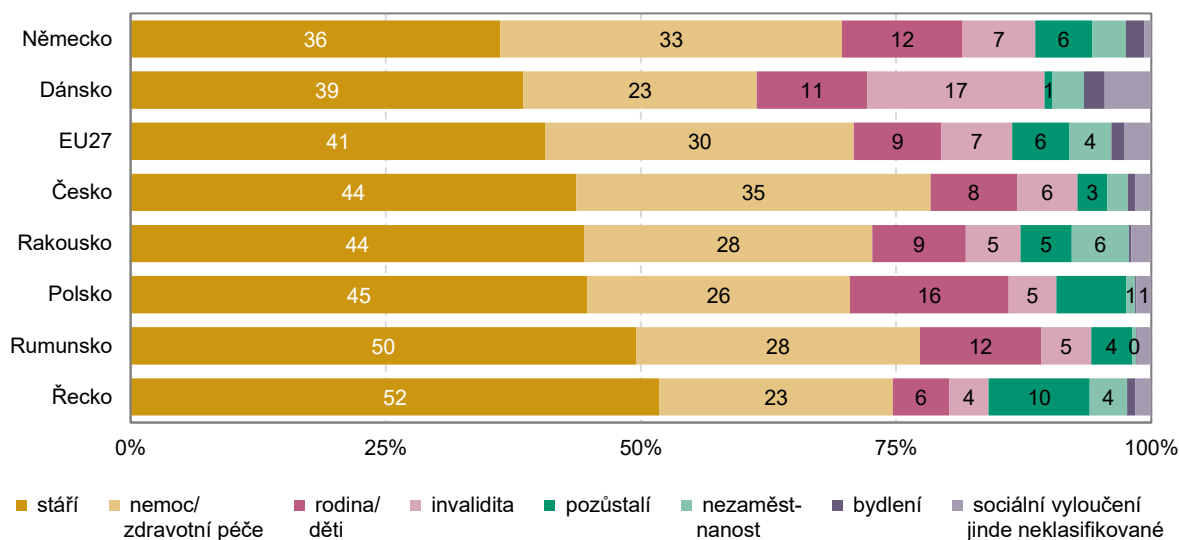
Graf 6.3 Výdaje na sociální ochranu v zemích EU v eurech na 1 obyvatele, 2022



Zdroj dat: Eurostat: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/social-protection/database> údaje k 7. 11. 2024

Struktura výdajů podle funkcí sociální ochrany se v jednotlivých zemích poměrně výrazně odlišuje. Většina států vynakládá největší část celkových výdajů na sociální ochranu na funkci „stáří“ (40 až 50 %). V Řecku tvořily v roce 2022 výdaje na „stáří“ dokonce 52 %. Mezi státy, které vydají více než 36 % celkových výdajů na sociální ochranu na funkci „nemoc/zdravotní péče“, patří Irsko, Slovinsko, Chorvatsko a Nizozemsko. Nejvyšší podíl výdajů na funkci „invalidita“ byl v roce 2022 v Dánsku (17 %), nejnižší pak v Řecku, Rumunsku, Polsku, na Maltě a na Kypru (méně než 5 %). Na funkci „pozůstalí“ vynaložilo největší část (v porovnání s ostatními státy) celkových výdajů na sociální ochranu Řecko, Španělsko, Itálie (mezi 8 a 10 %). Poměrně vysoký podíl výdajů (více než 12 %) na funkci „rodina/děti“ byl v roce 2022 v Polsku, Lucembursku a Estonsku, naopak nízký (méně než 5 %) v Nizozemsku a na Kypru. V Česku je oproti průměru EU vydáváno o něco více na funkci stáří a nemoc/zdravotní péče, naopak méně na pozůstalé a nezaměstnanost.

Graf 6.4 Struktura výdajů podle funkcí sociální ochrany ve vybraných evropských zemích, 2022



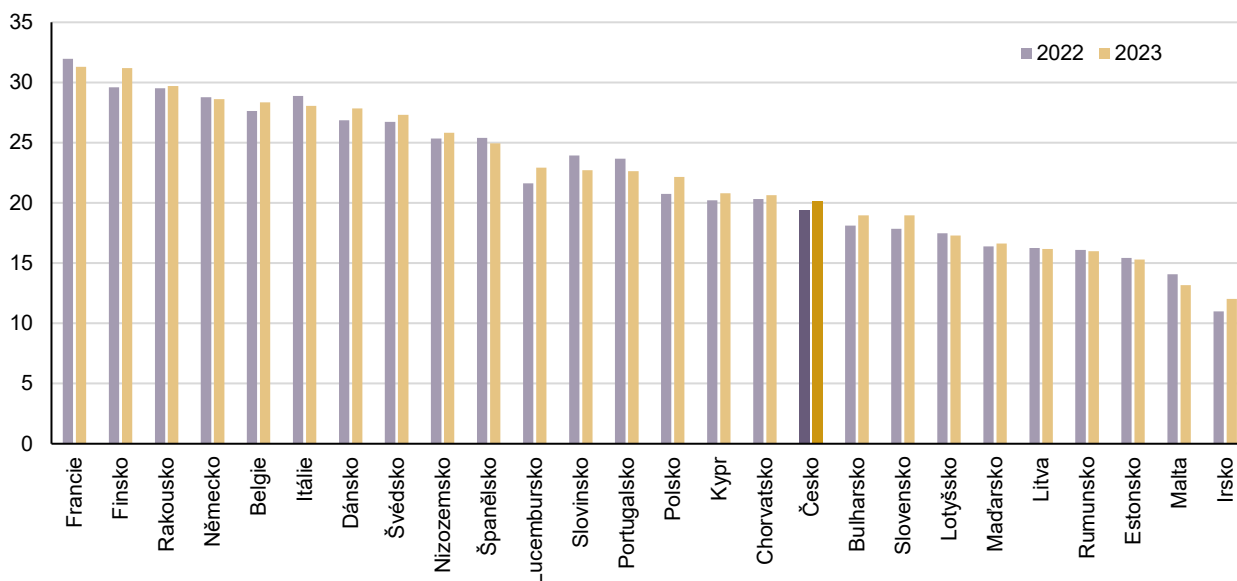
Zdroj dat: Eurostat: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/social-protection/database> údaje k 7. 11. 2024

Odhad za rok 2023 za vybrané státy EU

V roce 2023 vzrostly výdaje na dávky sociální ochrany ve většině členských státech EU, pro které jsou první odhady za rok 2023 dostupné. Zatímco absolutní výdaje na sociální ochranu ve všech členských zemích vzrostly, v relativním vyjádření (jako podíl na HDP) došlo v některých státech k poklesu, v jiných k nárůstu (viz graf 6.5). Nejvyšší výdaje na dávky sociální ochrany vyjádřené jako procento HDP byly podle předběžných dat ve Francii a Finsku (31 %), dále v Rakousku (30 %) a Německu (29 %), naopak nejnižší v Irsku (12 %), na Maltě (13 %), Estonsku (15 %). Dle odhadů bylo v Česku v roce 2023 vydáno na sociální ochranu 20 % HDP. Uvedené údaje nezahrnují administrativní výdaje, nelze je tedy srovnávat s údaji v tabulkách za předchozí roky.

Podle předběžných dat Eurostatu největší meziroční nárůst ve výdajích v národní měně zaznamenalo Slovensko a Polsko (nárůst o 19 %, respektive 18 % v případě Polska), dále Maďarsko, Bulharsko, Rumunsko a Chorvatsko (nárůst o 14 % až 15 %) a následuje Česko s 13% nárůstem výdajů na sociální ochranu. Nejmenší zvýšení výdajů na sociální ochranu mezi roky 2022 a 2023 zaznamenalo Dánsko (2 %), Itálie, Estonsko, Lotyšsko, Francie a Portugalsko (nárůst výdajů do 5 %).

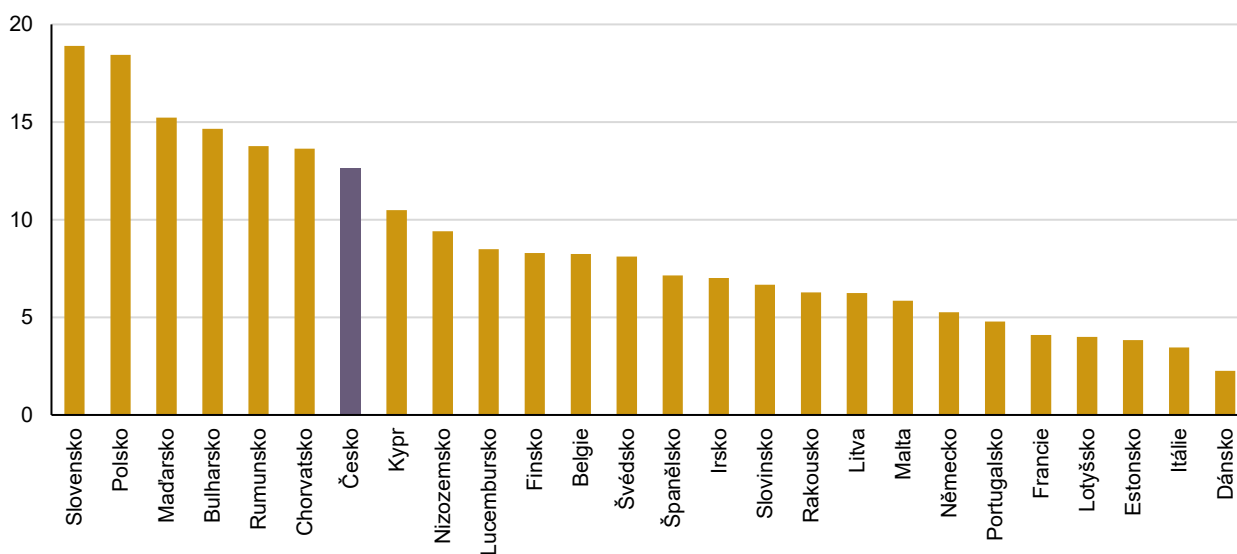
Graf 6.5 Podíl výdajů na sociální ochranu k HDP ve vybraných zemích EU (v %), 2023



Pozn.: Výdaje nezahrnují administrativní náklady.

Zdroj dat: Eurostat: (<https://ec.europa.eu/eurostat/web/social-protection/database/early-estimates>) údaje k 7. 11. 2024

Graf 6.6 Změna ve výdajích na sociální ochranu v národní měně mezi roky 2022 a 2023 (v %)



Pozn.: Výdaje nezahrnují administrativní náklady.

Zdroj dat: Eurostat: (<https://ec.europa.eu/eurostat/web/social-protection/database/early-estimates>) údaje k 7. 11. 2024

Další informace o vývoji výdajů na sociální ochranu podle evropského statistického systému ESSPROS jsou dostupné na internetových stránkách Ministerstva práce a sociálních věcí (MPSV) <https://www.mpsv.cz/web/cz/vyvoj-vydaju-na-socialni-ochranu-podle-evropskeho-statistickeho-systemu-esspros>.

Mezinárodní srovnání výdajů na sociální ochranu v rámci zemí EU a další podrobné informace jsou k dispozici na internetových stránkách Eurostatu <https://ec.europa.eu/eurostat/web/social-protection/database>

Metodika jednotných statistik sociální ochrany ESSPROS je dostupná rovněž na stránkách Eurostatu: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/social-protection/methodology>.